

18. FEDORENKO, Ye. (2003) U 50-tia Shkilnoi Rady. In: Ye. Fedorenko (ed.) *Shkilna Rada 1953 – 2003*. New York: [s. n.], pp. 54-66.
19. FEDORENKO, Ye. (2003) Shkilna Rada – Ukraina. In: Ye. Fedorenko (ed.) *Shkilna Rada 1953 – 2003*. New York: [s. n.].
20. TSYNOVA, M. V. (2011) Naukovo-pedahohichna dialnist ukrainskoi diaspory v SSHA v istoriohrafii. *Intelihtentsiia i vlada*. 22, 199-213.
21. SHTOHRYN, D. M. (1973) *Svitla y tini ukrainskykh studii u Harvardi*. Chicago. Tovarystvo ukrainskoi studiuiuchoi molodi im. Mykoly Mikhnovskoho.
22. YANIV, V. (1992) Narys spivdiyi NTSh ta UVU v ekzyli. *Proceedings of "Vid Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka do Ukrainskoho Vilnoho Universytetu" international conference, Priashiv – Svydnyk, 12-15 June*. Kyiv, Lviv, Priashiv et al: [s. n.], p. 179-199.

23. YATSYK, P. (n.d.) Spovishchaiuchi chy oboronni vezhi? In: *Tsentri ukrainskykh studii Harvardskoho universytetu i ukrainsi Harvardskoho universytetu. Kanadskiy komitet*. [s. l.].
24. CZUBA, N. A. (1956) *History of the Ukrainian Catholic Parochial Schools in the United States*. Chicago: De Paul University.
25. HALICH, W. (1970) *Ukrainian in the United States*. New York: American Immigration Collection.
26. KUROPAS, M. (1972) *The Ukrainians in America*. Minneapolis: Lerner Publ. Co.
27. DUSHNYCK, W. (1991) *The Ukrainian Heritage in America*. New York: Ukrainian Congress Committee.

Надійшла до редколегії

T. Antoniuk, Dr. habil. (History), Head of the Department
The Book Science Institute of Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

REPRESENTATION OF THE UKRAINIAN DIASPORA'S SCHOLAR AND EDUCATIONAL PRACTICES IN THE USA IN THE PUBLICATIONS OF UKRAINIAN STUDIES

In this paper we explore scholar and educational activities of the Ukrainian Diaspora in the United States. We showcase the role of the Ukrainian Diaspora's researchers in investigation of various aspects of knowledge about Ukraine. Their activities ensured the preservation of Ukrainian identity in the Diaspora and promoted the formation of Ukrainian national identity in Ukraine during the struggle for the Ukrainian independent state. The Ukrainian Diaspora in the USA plays a significant role in state-building processes in the independent Ukraine. Ukrainian educators and scholars had dedicated their lives to theoretical and practical research. Their indefatigable studies influenced a lot independent Ukraine, its science and culture. Studying Ukrainian centers for science and education in emigration, including those United States, is an important part Ukrainian studies in whole as it reveals the peculiarities of international experience of Ukrainians and Diaspora's role in the formation of the Ukrainian independent and sovereign state.

Key words: Ukrainian Diaspora, Ukrainian scientific and educational centers in the USA, cooperation, foreign Ukrainian studies, knowledge.

УДК: 94:327(73)"2016"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.132.1.02>

Т. Грищенко, канд. іст. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ 2016 Р. В США І АМЕРИКАНСЬКА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ

Президентська кампанія 2016 р., зважаючи на притаманний їй ступінь взаємної недовіри і особистості основних кандидатів на посаду, була однією з найбільш незвичайних в американській історії. Однак як Г. Клінтон, так і Д. Трамп спромоглися достатньо чітко сформулювати свої настанови щодо зовнішньополітичної стратегії країни. Незважаючи на поширене переконання в тому, що платформи обох кандидатів, які змагаються за Овальний кабінет, несумісні, вони мали багато спільного у їх стратегічних засадах. Обидва політики рішуче відстоювали активну роль Америки у світі і поділяли переконаність у важливості світових подій для добробуту пересічних американців.

З іншого боку, справді існували відмінності між стратегічними парадигмами обох лідерів. Г. Клінтон репрезентувала світогляд, похідний від зовнішньої політики її чоловіка-президента. Його можна було розглядати як більш активний варіант ліберального глобалізму Б. Обами. Зі свого боку, Д. Трамп сформулював ряд принципів, які сприймалися як новий варіант реалізовуваної довгий час глобальної стратегії США, котру він пристосовував до змін у настроях американців і реалій світу початку XXI ст. Деякі з його закликів виглядали схожими на переопрацьовані старі ідеї, які перебували в американському суспільному обігу ще в міжвоєнні часи. Натомість плани республіканського кандидата містили можливо і не зовсім продумані наміри, які, однак, могли прокласти шлях до однієї з найбільш неординарних і стилістично інноваційних, якщо не сказати екзотичних президентських міжнародних стратегій серед відомих в історії США. Безпосередня реакція на результати виборів з боку З. Бжезінського і Г. Кіссінджера, – двох головних авторитетів країни в ділянці міжнародної стратегії, – підтверджувала припущення про можливість існування відмінностей між передвиборною риторикою Д. Трампа і тим як він буде керувати американською зовнішньою політикою з Білого дому. Однак президентські перегони 2016 р. полишили більше відкритих, ніж з'ясованих питань, коли йдеться про міжнародну стратегію країни. Через це початковий період президентства Д. Трампа мав усі шанси стати часом пролонгованих і нелегких зусиль Америки з впровадження її світової стратегії у відповідність з усім складнішим світом.

Ключові слова: зовнішня політика США, міжнародна стратегія, Г. Клінтон, Д. Трамп, З. Бжезінський, Г. Кіссінджер.

Метою цієї статті є з'ясування того якими були міжнародно-стратегічні погляди двох основних кандидатів на посаду президента США під час виборчих перегонів 2016 р. Зважаючи на відсутність ґрунтовних розвідок, присвячених цій проблемі, стаття базується насамперед на документах і джерелах персонального походження.

Президентські вибори 2016 р. в США відбулись за внутрішньоамериканських і міжнародних умов, яким, як виглядало, були притаманні низка вигравших для демократів рис. Економіка країни перебувала в хорошій формі, перед Америкою не стояли зримі серйозні виклики на міжнародній арені, президент Б. Обама залишав Білий дім уникнувши політичних скандалів і маючи високий рівень довіри, американське суспільство демонструвало ознаки поширеності в ньому ліберальних настроїв. Особливо важливими, з огляду на американ-

ські електоральні традиції, були сприятливі для демократів фундаментальні економічні показники. Щорічне зростання ВВП в 2009 – 2016 рр. становило в середньому близько 3 % [13], безробіття на листопад 2016 р. перебувало на рівні 4,6% (7,8 млн. осіб) проти, наприклад, 10 % на жовтень 2009 р. [11]. Проте насправді стан американської економіки та суспільні настрої мали значно більш комплексні характеристики. Коли йшлося про оцінки конкретними громадянами їх добробуту, то актуальності набували інші риси і перспективи національного економічного стану. Так Б. Обама не зміг переломити довголітньої тенденції до відсутності росту купівельної спроможності населення. Якщо, наприклад, в 1964 р. середня погодинна оплата, розрахована в "постійних доларах" 2014 р. для покупців у великих містах становила 19,18 дол., то в 2014 р. вона досягла лише

20,67 дол. [7]. Особливо відчутною ця тенденція була в 2000-х рр. Істотне зменшення безробіття за Б. Обами залишило, однак, не працевлаштованими значні демографічні й професійні групи громадян. Зокрема, помітним було відчутно високе безробіття серед осіб чоловічої статі, які мешкали в мало урбанізованих місцевостях [1]. Нарешті в багатьох частинах країни трудящі, зайняті в реальному секторі економіки, болісно сприйняли аутсорсинг робочих місць внаслідок переміщення компаніями виробничих потужностей в країни з дешевою робочою силою. Так, за даними відомого аналітичного центру лівого спрямування Інституту економічної політики, в період 2001 – 2013 рр. лише до Китаю було виведено 3,2 млн. робочих місць американців [5].

Досягнення адміністрації Б. Обами на міжнародній арені сприймалися суспільством неоднозначно. Хоча більшість американців як ліберально-транснаціоналістських, так і консервативно-реалістських поглядів схвалювали кроки Білого дому, спрямовані на уникнення надто безпосередньої участі Америки у стабілізації "ширшого Близького Сходу", в країні посилювались занепокоєння щодо втрати Сполученими Штатами ролі та іміджу світового лідера. Ці настрої породжували різноманітні події на міжнародній арені – від зухвалої загарбницької політики Росії до епізодів на зразок відмови Б. Обами у зустрічі вищими посадовцями у аеропорту під час його прибуття з історичним візитом до Гавани. Лаконічно і відверто роздратування з цього приводу політико-формуючої еліти країни сформулювала колишній держсекретар республіканка К. Райс. Вдавшись до алюзії з хрестоматійним висловлюванням президента Т. Рузвельта "говори м'яко, але тримай велику палицю", вона зазначила у своєму інтерв'ю каналу "Фокс Ньюс" в листопаді 2014 р.: "Ми спостерігаємо, що коли Сполучені Штати відступають на крок і говорять м'яко, то їх ніхто не слухає. Натомість американцям не до вподоби отриманий ними світ, в якому Сполучені Штати глибоко не задіяні і до якого вони глибоко не причетні" [4].

Не менш амбівалентним був і соціально-психологічний та ідейно-політичний стан американського суспільства переддня виборів 2016 р. Ліберальна Америка почувала себе в цей історичний момент як ніколи впевнено, однак, значною частиною електорату демократів ставлення до Б. Обами автоматично не екстраполювалось на Г. Клінтона. За колишньою першою леді, яка вже в 2015 р. почала розглядатись як найімовірніший кандидат своєї партії, тягся довгий хвіст підозр і звинувачень, котрий вона примудрилась істотно збільшити за час свого держсекретарства 2009 – 2013 рр. Водночас у ліберальній Америці поставали опоненти в особі "альтернативних правих", котрі здобували підтримку серед громадян насамперед на позиціонуванні себе як антитези ліберальному Білому дому і вашингтонській бюрократії. Певною мірою стилістично вони нагадували неоконсерваторів переддня переможних для Р. Рейгана виборів 1980 р. Насправді "альтернативні праві" становили собою відмінне явище. Їхній рух (якщо це поняття щодо них застосовуване) відзначався неструктурованістю, зосередженістю на відстоюванні цивілізаційно-расової ідентичності білої Америки, елементами соціального консерватизму, невисоким ступенем уваги до проблем зовнішньої політики. Проте вищеозначені риси не перешкодили їм завоювати увагу багатьох американців, а їх лідеру С. Беннону увійти до кола найближчих радників Д. Трампа.

Отже в 2016 р. на виборчі дільниці мала прийти Америка, яка досить істотно змінилась від початку XXI ст., характеризувалась значним поділом з кардинальних питань суспільного розвитку і не бачила переко-

нливого лідера зразка Ф.Д. Рузвельта чи Р. Рейгана. Ці фактори стали визначальними для перебігу і підсумків президентської кампанії 2016 р. Кампанія Г. Клінтона, котру більшість оглядачів розглядали як найімовірнішого переможця перегонів, спиралась на досвід виборчих штабів переможних походів на Білий дім Б. Клінтона і Б. Обами. Кандидатка демократів, як і її чоловік у 1990-х рр., прагнула дотримуватись позицій "крайнього центрizmu", хоч і подавала себе як "прогресивного демократа". Водночас вона спрямувала зусилля на максимальне залучення електорату Б. Обами з расово-етнічних меншин. Д. Трамп націлювся на охоплення всіх категорій громадян, невдоволених політикою Вашингтона, насамперед білих представників середнього класу, які мешкали в атлантичних, південних і середньозахідних штатах. З погляду змагання позицій кандидатів кампанія вилась переважно у обмін ними взаємними випадками персонального характеру. Якщо Г. Клінтон наголошувала на відсутності у її республіканського суперника досвіду та "вдачі", необхідних главі держави, то Д. Трамп акцентував увагу на темних сторінках політичного минулого "Злодійки Гілларі". Зрештою приймаючи рішення в день виборів мільйони виборців віддали голоси за Д. Трампа не через глибоке розуміння його платформи (яка мала насправді розмиті обриси), а виходячи з емоційно-протестних міркувань. З огляду на це негативну роль для демократів зіграли надмірні зусилля пропагандистської машини Г. Клінтон, спрямовані на дискредитацію суперника як "расиста, гомофоба, жінконенависника і антисеміта" та скандальний провал соціологічних кампаній у прогнозуванні результатів голосування [12, р.31]. Таким чином Д. Трампу було створено неочікуваний імідж "кістки в горлі" вашингтонського істеблішменту і популістського кандидата за умов, коли він не був ні першим, ні другим.

Незважаючи на перетворення перегонів на політичне шоу невисокого смаку обидва кандидати спромоглися на достатньо посутнє формулювання власних основоположних поглядів на виклики, завдання і засоби забезпечення національних інтересів Америки в світі на перспективу. Свої міркування про стратегічні засади національної зовнішньої політики Г. Клінтон виклала у програмній промові у Сан Дієго 2 липня 2016 р., наголосивши на шести, на її думку, наріжних каменях стосунків Америки зі світом. Перше. Для того, щоб залишатись могутньою і впливовою у світі країна мусить бути "сильною вдома", що вимагало, на думку ораторки, потужних інвестицій у інфраструктуру, освіту, інноваційні технології, подолання нерівності у доходах і руйнування "бар'єрів упередженості й дискримінації". Друге. Америка має зберігати єдність з союзниками, з котрими у неї існує унікальна система зв'язків, вигідна для американців. Третє. Вашингтон мусить послугувуватись всіма "інструментами американської могутності, насамперед дипломатією і допомогою в розвитку інших країн" для того, щоб запобігати проблемам раніше, ніж вони "загрожуватимуть американцям дома". Четверте, слід бути твердими, але мудрими у відносинах з суперниками. "Країни на зразок Росії та Китаю часто діють проти нас, – зазначала кандидатка у президенти. Пекін демпінгує сталеву продукцію на наших ринках, що шкодить американським трудящим. Москва вчинила агресивні військові дії в Україні безпосередньо на порозі НАТО. Мені знайоме протистояння з Росією і Китаєм та багатьма іншими лідерами по світі. Отже я знаю, що ми повинні бути спроможні як відстоювати, коли це необхідно, свою позицію, так і, за можливості, шукати спільну мову", – наголошувала Г. Клінтон [3]. П'яте, необхідно мати реальний план протистояння терористам. Шосте,

Америка мусить залишатись відданою власним цінностям. "Відомо, – зазначала Г. Клінтон, – що нема в світі країни, яка б могла змагатись з нами. Не лише тому, що ми маємо наймогутніше військо, найбільшу, найвитривалішу, найпідприємливішу економіку в світі. А також через те, що американці трудяться напруженіше, мріють масштабніше і, зрештою, не було такого, щоб ми припиняли намагання зробити нашу країну і світ кращими" [3].

Д. Трамп в перебігу виборчих перегонів зосереджувався на внутрішньо американських проблемах. Проте 27 квітня 2016 р. на зустрічі, організованій у Вашингтоні Центром за національні інтереси та спонсорованим цією організацією журналом "Нешнл інтерест", він виголосив велику промову, в якій розгорнуто викладались його зовнішньополітичні та міжнародностратегічні погляди. З притаманною йому категоричністю Д. Трамп заявив: "Наша зовнішня політика – це повна і всеосяжна катастрофа. Вона не має жодної візії, мети, спрямованості і стратегії" [15]. На думку промовця, національній зовнішній політиці були притаманні п'ять головних слабкостей: виснаження ресурсної бази через економічне і військове ослаблення країни; ухилення союзників від зобов'язання робити паритетний внесок у спільну безпекову справу; сумніви друзів Америки у її можливостях і бажанні допомагати їм, що серед іншого виявило себе у скасуванні Б. Обамою спільних із Польщею та Чеською Республікою планів протиракетної оборони; втрата суперниками поваги до Сполучених Штатів, що зокрема уможливилось через потурання Б. Обамою Китаю; відсутність чіткого розуміння Вашингтоном національних зовнішньополітичних завдань [15]. Для подолання цих вад Д. Трамп вважав за необхідне сформувати "нову, раціональну американську зовнішню політику", обґрунтовану кращими умами і підтриману як обома партіями, так і близькими союзниками [15]. Пріоритетними завданнями своєї зовнішньої політики кандидат у президенти вважав припинення поширення радикального ісламу, відбудову американської військової міцності й економіки, перехід до розбудови національної зовнішньої політики на фундаменті національних інтересів. У зв'язку з останнім завданням Д. Трамп заторкнув відносини з Росією і Китаєм. "Я вірю, – сказав він, – що зменшення напруги і поліпшення відносин з Росією – з позиції сили, – можливе. З погляду здорового глузду цей цикл ворожнечі мусить закінчитись. Дехто каже, що росіяни не демонструватимуть здорового глузду. Я маю намір з'ясувати це. Якщо діла не буде, то Америка швидко покине стіл переговорів" [15]. Говорячи про "ремонт" американських відносин з Китаєм, кандидат у президенти висловив переконання, що ця країна "поважає силу" і "сильна й розумна Америка – це та Америка, яка знайде в Китаї кращого друга" до взаємної вигоди двох держав [15].

Д. Трамп заявляв, що його метою як президента буде виправлення прорахунків попередників і розробка й реалізація зовнішньої політики, якій притаманний стратегічний характер. "Я хотів би, щоб хто-небудь пояснив мені стратегічну зовнішньополітичну візію Обама – Клінтон", – їдко зазначав він, даючи зрозуміти, що сам він не припуститься цієї слабкості опонентів. "Моєю метою, – продовжував він, – є започаткування зовнішньої політики, яка служитиме кільком поколінням" [15]. Завершуючи свій програмний виступ майбутній президент наголосив на тому, що працюватиме з союзниками Америки над "наданням нової енергії" західним цінностям та інституціями. "Замість того, щоб поширювати "універсальні цінності", які поділяються не всіма, – підкреслював оратор, – ми мусимо зрозуміти, що зміцнення і звеличення Західної цивілізації та її звершень зро-

бить більше для позитивних реформ у світі, ніж військові втручання" [15]. На завершення свого виступу Д. Трамп наголосив на тому, що його зовнішня політика буде підпорядкована інтересам трудящих. "Коли йдеться про міжнародну торгівлю, імміграцію, зовнішню політику, – робочі місця, доходи і безпека американського робітника, – завжди будуть моїм першорядним пріоритетом" [15]. Розвиваючи думку про першочерговість для нього американського інтересу, Д. Трамп заявив, що, на його переконання "нація-держава залишається істинним фундаментом щастя і гармонії" і через це він скептично ставиться до міжнародних союзів, котрі обмежують американські інтереси [15]. "Світ найбільш мирний і процвітаючий тоді, коли Америка перебуває у своїй найбільшій силі", – стверджував оратор. Завершуючи промову, він виголосив гасло своєї кампанії, пов'язавши його зі своїм головним зовнішньополітичним закликом: "Ми мусимо зробити Америку знову шанованою. І мусимо зробити Америку знову великою" [15].

Порівняння міжнародно-стратегічних кредо Г. Клінтон і Д. Трампа дозволяє зробити висновок, що їм були притаманні певні спільні риси. Обидва кандидати наголосували на своїй переконаності у тому, що на Америці лежить особлива всесвітня місія лідера і факелоносця свободи. Як демократка, так і республіканець усвідомлювали, що здійснення цього унікального призначення їх країни можливе лише за умови, якщо вона буде підтримувати найкращу форму. І Г. Клінтон і Д. Трамп визнавали потребу для Америки мати в світі надійних союзників та друзів, без яких єдина світова наддержава не зможе реалізувати свою стратегію. Проте були значущими і відмінності між двома стратегічними концепціями. Від формулювань Г. Клінтон віяло ліберально-транснаціоналістським духом, вона не робила заявки на кардинальний перегляд міжнародної стратегії Б. Обама, а згадані нею двоє принципових опонентів Америка в світі, – Росія і Китай, – розглядались як держави, з якими однаково можливо шукати спільну мову на засадах твердих, але мудрих підходів. Натомість Д. Трамп чітко диференціював Москву і Пекін. Він зайняв жорстку критичну позицію стосовно КНР через її, на його думку, непаритетну торгівлю з США, але дав зрозуміти, що Росія може розраховувати на "новий початок" у відносинах з Америкою. Республіканський кандидат також фактично наголосив на своєму намірі відмовитись від ліберального глобалізму і тотального поширення ліберальних цінностей демократами, зосередившись на консолідації та зміцненні Заходу. Не відмовляючись від багатосторонності як засадничого принципу американської зовнішньої політики, Д. Трамп зазначав, що, на його думку, Америка має зберігати високий ступінь самостійності у відносинах з партнерами. Звертало на себе увагу також те, що майбутній господар Білого дому констатував свою прихильність фундаментальному реалістському постулату про націю-державу як альфу і омегу міжнародних відносин. Таким чином, з погляду міжнародно-теоретичної атрибуції промова Д. Трампа позиціонувала його як носія скоріше традиційної для республіканців реалістської парадигми.

Прикметними були і відмінності стилістичного характеру, притаманні публічним виступам двох лідерів. Г. Клінтон фактично використала головну зовнішньополітичну промову для щільної і часто не релевантної критики Д. Трампа, що явно було не на користь обнародуванню її міжнародних пріоритетів. Д. Трамп навпаки практично не згадував суперницю, а досить вдало намагався продемонструвати те, як його зовнішньополітичні принципи корелюються з обіцяним ним поліпшенням становища трудящої Америки. Риторика

Г. Клінтон була майстернішою з текстуального та ораторського погляду, ніж більш лозунговий і редакційно сирий виступ Д. Трампа. Натомість цікавим було те, що його зовнішньополітична презентація містила низку положень, які черпались з банку ідей американської міжнародно-теоретичної традиції. Так, наприклад, не могло пройти непоміченим те, що заклик політика до відмови від "утопічного" поширення західних цінностей був явно засвоєний його радниками у школі думки С. Гантінгтона, а концепція першості інтересів Америки викликала сильні асоціації з постулатами чільного опонента президента В. Вільсона, лідера "резерваціоністів" Г. Кеббота Лоджа і навіть консервативних ізоляціоністів з "Комітету за Америку понад усе" (America First Committee) переддня другої світової війни. Можливо спірайтери Д. Трампа навіть свідомо прагнули викликати асоціації з цією організацією, коли вже в перших рядках тексту промови вклали в його уста слова: "Америка Насамперед (America First) буде головною і домінуючою темою моєї адміністрації" [15]. Нарешті кількаразове послуговування Д. Трампом терміном "візія", "стратегічна візія" не могло не нагадувати інформованому читачеві про опубліковану в 2012 р. книгу З. Бжезінського "Стратегічна візія. Америка і криза глобальної могутності". Щоправда ідеї, висловлені Д. Трампом у його програмній зовнішньополітичній промові, викликали сумніви в тому чи враховував він найголовнішу пораду патріарха американської міжнародно-стратегічної думки, котрий наполягав на необхідності виконання Америкою "подвійної ролі" в світі: "Вона мусить бути промоутером і гарантом більшої й ширшої єдності Заходу та балансувальником й примирювачем між провідними державами Сходу" [2, р. 185].

Обидві вище аналізовані публічні презентації Г. Клінтон і Д. Трампом власного міжнародно-стратегічного кредо були здійснені ними ще до затвердження їх кандидатур на партійних конвентах. Проте на фінішній прямій президентської кампанії вони вже не вдавались до удокладненого викладу своїх поглядів на міжнародну стратегію. Зокрема в перебігу трьох телевізійних дебатів між ними зовнішня політика заторкувалась фрагментарно і знову ж таки не присутньо, а як тема, яку обидва політики використовували для критики особистісних рис опонента. Так, наприклад, Г. Клінтон під час третіх дебатів 19 жовтня 2016 р. в Університеті Невади у Лас Вегасі атакувала суперника у зв'язку з раніше зробленими ним заявами, в яких В. Путін оцінювався як державний лідер, котрий краще дбає про національні інтереси своєї країни, ніж Б. Обама. Демократка розглядала ці заяви як свідчення непрофесійності її опонента. Контратакуючи Д. Трамп підтвердив своє переконання у тому, що вважає російського керівника сильнішим гравцем на міжнародній арені, ніж лідери демократів. "Я ніколи не зустрічався з Путіним. Він не мій ліпший друг, – неначе виправдовувався Д. Трамп. Але, якщо Сполучені Штати порозуміються з Росією, то це буде непогано. Хочу вам сказати, – звернувся республіканський кандидат до глядацької аудиторії, – що Путін перехитрив її (Г. Клінтон – Т.Г.) і Обаму на кожному кроці" [8]. Таким чином, претенденти на Білий дім підійшли до дня виборів з доволі загальним декларуванням своїх зовнішньополітичних пріоритетів, що викликало особливо багато питань до Д. Трампа через фактичну відсутність у нього попереднього політичного послужного списку. Не допомагало кращому розумінню майбутньої зовнішньої політики післявиборного Білого дому і те, що залишались публічно не представленими можливі кандидатури на чільні посади у кабінетному блоку відомств, відповідальних за національну безпеку.

Ніч з 8 на 9 листопада 2016 р., коли було здійснено підрахунок голосів виборців, принесла одну з найбільших сенсацій у політичній історії Америки. Всупереч прогнозам кращих соціологічних служб, Д. Трамп впевнено переміг Г. Клінтон за кількістю завойованих штатів і місць у колегії виборщиків. Його перемога виглядала ще переконливішою через те, що республіканці за результатами перевиборів до Конгресу здобули більшість в обох його палатах. Підсумки виснажливої і часом неджентльменської кампанії заскочили зненацька зовнішньополітичну експертну спільноту країни, яка вже приготувалась до продовження Г. Клінтон зовнішньополітичного курсу Б. Обами у під коригованому вигляді. Здивування несподіванкою ночі виборів засвідчили зокрема легенди американської міжнародно-стратегічної думки З. Бжезінський і Г. Кіссінджер. В своєму інтерв'ю для "Ньюзмекс" З. Бжезінський відверто розповів: "Я ліг спати будучи переконаним, що вона виграла. Коли я прокинувся о сьомій ранку наступного дня і ввімкнув телевізор, то підскачив як пружина з ліжка. Це ж треба! Я був приголомшений" [6]. В свою чергу Г. Кіссінджер, патріарх республіканської міжнародно-стратегічної традиції, в інтерв'ю для "Атлантик" лаконічно визнав: "Я думав, що Гілларі виграє" [9]. Однак, прикметною спільною рисою реакції обох з них на здобуття Білого дому Д. Трампом була розсудливість, яка відкидала як нервозність оцінок цієї події табором демократів, так і аматорську ейфорію прибічників переможця. Г. Кіссінджер висловив думку, що феномен Д. Трампа був значною мірою "реакцією середнього американця на наступ проти його цінностей з боку інтелектуальної та академічної спільноти". Проте перемога республіканця дала можливість зробити сув'язними американську зовнішню політику і внутрішньонаціональну ситуацію, якій був притаманний розрив між громадським та елітарним сприйняттям зовнішньої політики країни [9]. Зі свого боку З. Бжезінський давав зрозуміти, що успіх Д. Трампа став наслідком широкого невдоволення американців своїм соціально-економічним становищем, зокрема поширеного серед них переконання про існування в країні образливої "нерівності у доходах" [5]. Г. Кіссінджер, котрий ще незадовго до виборів закидав Д. Трампу відсутність цілісного міжнародного світогляду, тепер наголошував на необхідності новому очільнику держави в перші місяці каденції визначитись зі стратегічними пріоритетами давши відповідь на три головних питання: якими для Америки є найголовніші міжнародні проблеми, котрі вона за необхідності може розв'язати самотужки, якими є загальносвітові проблеми, котрим вона може дати раду лише за допомоги союзників і котрих проблем країна має відцуратись [9]. Обидва міжнародно-стратегічні авторитети досить спокійно реагували на поширені в США і у світі побоювання щодо можливої невиваженості курсу новообраного президента щодо путінської Росії. Так відповідаючи на питання німецької газети "Ді Цайт", в якому журналісти цікавились ймовірністю набуття російсько-американськими відносинами "більш дружнього характеру", Г. Кіссінджер сухо зазначив, що він не любить говорити про зовнішню політику "з погляду психіатрії" й висловив переконання, що в ній "дружба не грає жодної ролі" і всі діють відповідно до власних національних інтересів. Разом із тим він не відкинув того, що егоцентризм і емоційно-психологічні риси Д. Трампа можуть завадити йому у визначенні національного інтересу, зробивши його міжнародним гравцем принципово нового типу, зосередженим насамперед на встановленні особистих стосунків з лідерами інших держав. Г. Кіссінджер, однак, був переконаний, що така модель поведінки породила б

для нового президента "величезні труднощі" [10]. Ще більш несподіваною була спокійна розважливості З. Бжезінського, продемонстрована ним у зв'язку з обговоренням перспектив російської політики Д. Трампа. Як виглядало давнього і безкомпромісного критика експансіонізму Кремля не бентежили очікувані намагання нового господаря Білого дому зробити кроки назустріч В. Путіну з метою істотного зближення Москви і Вашингтона. З. Бжезінський навіть вбачав у цьому можливість допомогти Росії, котра "вже більше не була комуністичною державою", стати "значущим членом глобальної спільноти" і навіть увійти до світового тріумвірату поряд із США та КНР. Він, однак, зауважував, що такі зусилля слід здійснювати "спокійно, відкрито, зі знанням того, що на кону", хоч вони і можуть коштувати Білому дому "удару-відповіді". [5] Своє ставлення до міжнародно-стратегічної підготовки Д. Трампа З. Бжезінський лаконічно сформулював у записі на своїй сторінці у соціальній мережі Твіттер 11 січня 2017 р.: "Зрозуміло, що Трамп здібний тактик, але чи є він стратегом? Час покаже це, а також те якою буде ціна цієї стратегії" [17].

Таким чином, аналіз президентської кампанії 2016 р. в США дозволяє зробити висновок, що вона не лише увійшла в історію як найбільш незвичайна з огляду на її перебіг і підсумки, але і через своєрідність зробленого нею внеску в історію американської міжнародно-стратегічної традиції. За міжнародних обставин, притаманною рисою яких була позиція Америки як єдиної у світі наддержави, значна частина американського суспільства продемонструвала схильність до інтравертної модифікації світової ролі країни, що знайшло своє відображення і вдале використання в начерку міжнародної стратегії, представленому виборцям Д. Трампом. В новітній американській історії схожими були соціально-психологічні обставини президентських виборів 1920-х рр., за підсумками яких до влади приходили президенти з ізоляціоністськими поглядами (котрі, однак, не тягли за собою цілком ізоляціоністської зовнішньої політики). Разом із тим компаративний аналіз міжнародностратегічних кредо двох головних кандидатів у президенти на виборах 2016 р. дозволяє зробити висновок, що між ними не існувало справді глибинних розбіжностей, які, наприклад, мали місце між світоглядами президента В. Вільсона і його головного опонента сенатора Г. Кебота Лоджа в 1918-20 рр. Скоріше йшлося про рішення Д. Трампа і його впливових прибічників змінити тактичну схему американської зовнішньої політики як це, наприклад, робив Р. Ніксон в перебігу кампанії 1968 р. Нарешті Д. Трамп успішно позиціонував себе як національний лідер і міжнародний стратег нового ґатунку. Його постмодерністський, стилістично популістичний і часом імпровізаційний стиль кампанії дозволив йому не лише здобути перемогу, але і переконати виборців у тому, що він репрезентує дієву альтернативу двопартійно-консенсусній зовнішній політиці американського істеблішменту. З огляду на це Д. Трамп нагадував Р. Рейгана часу кампанії 1980 р., хоча останній таки більшою мірою залишався у річищі традиційної політичної стилістики. На заключному відрізку виборчих перегонів і у проміжку між днем виборів та інавгурацією їх переможця почастишали свідчення того, що публічно-медійна персона нового президента і особистість, яка приховується за нею, характеризуються відмінними рисами: публічний різкий егоцентризм в конфіденційному спілкуванні змінювався на ділову і шанобливу розважливості. Ця обставина, а також характер добору Д. Трампом керівників в системі установ, відповідальних за національну безпеку, дозволили зробити припущення, що з 2017 р. Білий дім справді обере нову на-

ступальну міжнародну стратегію. На противагу "діянням недіянням" і делегуванню відповідальності союзникам, притаманних Б. Обамі, мусив прийти комплекс прагматичних підходів, ґрунтованих на "егоїстичному глобалізмі" та ретельному визначенні конкретної вигоди, яку Америка одержить у короткотерміновій чи середньотерміновій перспективі за свою світову безпекову функцію.

Особливу увагу у зв'язку з цим привернули сенатські слухання з приводу затвердження кандидатури Р. Тіллersonа на посаду державного секретаря. Кандидат засвідчив свій головний намір: відновити лідерство Америки у світі. Говорячи про складність викликів світової політики і потребу реагування на них він зазначив: "Моя відповідь проста. Щоб досягнути стабільності, яка становить собою підмурівок миру і безпеки в ХХІ столітті, американське лідерство мусить бути не просто відновлене, а відстояне" [16]. Коментуючи перебіг слухань американські оглядачі зауважили, що як у своїй доповіді перед сенаторами, так і відповідаючи на їх питання Р. Тіллerson був помітно виразнішим у своїй критиці Кремля, ніж новообраний президент під час виборчих перегонів. Це давало підстави з більшою впевненістю припускати, що нова адміністрація у відносинах з Москвою займе принциповішу позицію, ніж очікувалось в перебігу виборчої кампанії [14].

Натомість сам Д. Трамп мав шанс перетворитись на міжнародного стратега нового зразка, типологічними рисами якого могли стати публічне формулювання стратегічних орієнтирів у адаптованій до сприйняття "мовчазним американцем" формі і неухильне переслідування стратегічної мети аналогічно до того як це роблять експансійні бізнес-імперії. Проте реалізація такої перспективи залежала від складної множини міжнародних і внутрішньоамериканських чинників. З'ясування особливостей перебігу процесу розвитку та перевірки на дієвість міжнародно-стратегічної концепції президента Д. Трампа є важливим і комплексним завданням для американістики.

Список використаних джерел

1. Berube A. America's male employment crisis is both urban and rural [Електронний ресурс] / A. Berube // Brookings Institution Report. – 2016. – December 5. – Режим доступу: <https://www.brookings.edu/research/americas-male-employment-crisis-is-both-urban-and-rural/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.12.2016.
2. Brzezinski Z. Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power / Z. Brzezinski. – New York: Basic Books, 2012. – VIII, 208 p.
3. Clinton H. Remarks on national security and choosing a Commander in Chief [Електронний ресурс] / H. Clinton // Hillaryclinton.com. – 2016. – June 2. – Режим доступу: <https://www.hillaryclinton.com/speeches/remarks-national-security-and-choosing-commander-chief/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 03.12.2016.
4. Condi Rice: The World Isn't Listening to Us Anymore [Електронний ресурс] // Fox News. Insider. – 2014. – November 10. – Режим доступу: <http://insider.foxnews.com/2014/11/10/condi-rice-world-isnt-listening-us-anymore>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 25.11.16.
5. Economic Policy Institute Briefing Paper #385. China Trade, Outsourcing and Jobs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL32292.pdf>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.12.2016.
6. Fitzgerald S. Zbigniew Brzezinski: Trump's Russia Outreach Important for the Future [Електронний ресурс] / S. Fitzgerald // Newsmax. – 2016. – November 23. – Режим доступу: <http://www.newsmax.com/Newsfront/zbigniew-brzezinski-trump-russia-outreach/2016/11/23/id/760349/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.12.2016.
7. Desilver D. For most workers, real wages have barely budged for decades [Електронний ресурс] / D. Desilver // Facttank. News in the numbers. – 2014. – October 9. – Режим доступу: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/10/09/for-most-workers-real-wages-have-barely-budged-for-decades/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.12.2016.
8. Politico Staff. Full transcript: Third 2016 presidential debate [Електронний ресурс] // Politico. – 2016. – 20 October. – Режим доступу: <http://www.politico.com/story/2016/10/full-transcript-third-2016-presidential-debate-230063>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.12.2016.
9. Goldberg G. The Lessons of Henry Kissinger [Електронний ресурс] / G. Goldberg // The Atlantic. – 2016. – December. – Режим доступу:

<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/12/the-lessons-of-henry-kissinger/505868/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 12.01.2017.

10. Berber B. Henry Kissinger: "Trump muss sich erst mal informieren" [Електронний ресурс] / B. Berber, A. Coen // Zeit Online. – 2016. – November 23. – Режим доступу: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-11/henry-kissinger-interview-donald-trump-demokratie-usa-angst/komplettansicht>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.12.2016.

11. Labor Force Statistics from the Current Population Survey [Електронний ресурс] // United States Department of Labor. – Режим доступу: <http://data.bls.gov/timeseries/LNS14000000>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.12.2016.

12. Luntz F. What the Polls Refused to Tell Us / F. Luntz // Time. – 2016. – November 21. – P. 31.

13. National Income and Product Accounts. Gross Domestic Product: Third Quarter 2016 (Second Estimate) Corporate Profits: Third Quarter 2016 (Preliminary Estimate) [Електронний ресурс] // Bureau of Economic Analysis. U.S. Department of Commerce. – Режим доступу: http://www.bea.gov/newsreleases/national/gdp/2016/gdp3q16_2nd.htm. – Назва з екрану. – Дата звернення: 06.12.2016.

14. Sanger D. In Rocky Hearing, Rex Tillerson Tries to Separate From Trump [Електронний ресурс] / D. Sanger, M. Flegenheimer // The New York Times. – 2017. – January 11. – Режим доступу: https://www.nytimes.com/2017/01/11/us/rex-tillerson-confirmation-hearings.html?_r=0. – Назва з екрану. – Дата звернення: 12.01.2017.

15. Donald J. Trump Foreign Policy Speech [Електронний ресурс] // Trump. Make America Great Again. – 2016. – April 27. – Режим доступу: <https://www.donaldjtrump.com/press-releases/donald-j.-trump-foreign-policy-speech>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.12.2016.

16. Secretary of State Designate Rex Tillerson Senate Confirmation Hearing Opening Statement. January 11, 2017 [Електронний ресурс] // United States Senate Committee on Foreign Relations. – Режим доступу: http://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/011117_Tillerson_Opening_Statement.pdf. – Назва з екрану. – Дата звернення: 12.01.2017.

17. Zbigniew Brzezinski tweets. January 11, 2017 [Електронний ресурс]. // Twitter. – Режим доступу: <https://mobile.twitter.com/zbign>.

References

1. BERUBE, A. (2016) America's male employment crisis is both urban and rural. *Brookings Institution Report*. [Online], December 5. Available from: <https://www.brookings.edu/research/americas-male-employment-crisis-is-both-urban-and-rural/>. [Accessed: 6 December 2016].

2. BRZEZINSKI, Z. (2012) *Strategic Vision. America and the Crisis of Global Power*. New York: Basic Books.

3. CLINTON, H. (2016) Remarks on national security and choosing a Commander in-Chief. *HillaryClinton.com*. [Online], June 2. Available from: <https://www.hillaryclinton.com/speeches/remarks-national-security-and-choosing-commander-in-chief/>. [Accessed: 3 December 2016].

4. Condi Rice: The World Isn't Listening to Us Anymore (2014). *Fox News. Insider*. [Online], November 10. Available from: <http://insider.foxnews.com/2014/11/10/condi-rice-world-isnt-listening-us-anymore>. [Accessed: 25 November 2016].

5. Economic Policy Institute Briefing Paper #385. China Trade, Outsourcing and Jobs. Available from: <https://fas.org/spp/crs/misc/RL32292.pdf>. [Accessed: 6 December 2016].

6. FITZGERALD, S. (2016) Zbigniew Brzezinski: Trump's Russia Outreach Important for the Future. *Newsmax*. [Online], November 23. Available from: <http://www.newsmax.com/Newsfront/zbigniew-brzezinski-trump-russia-outreach/2016/11/23/id/760349/>. [Accessed: 14 December 2016].

7. DESILVER, D. (2014) For most workers, real wages have barely budged for decades. *Facttank. News in the numbers*. [Online], October 9. Available from: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/10/09/for-most-workers-real-wages-have-barely-budged-for-decades/>. [Accessed: 06 December 2016].

8. POLITICO STAFF (2016) Full transcript: Third 2016 presidential debate. *Politico*. [Online], October 20. Available from: <http://www.politico.com/story/2016/10/full-transcript-third-2016-presidential-debate-230063>. [Accessed: 14 December 2016].

9. GOLDBERG, G. (2016) The Lessons of Henry Kissinger. *The Atlantic*. [Online], December. Available from: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/12/the-lessons-of-henry-kissinger/505868/>. [Accessed: 12 January 2017].

10. BERBER, B., COEN, A. (2016) Henry Kissinger: "Trump muss sich erst mal informieren". *Zeit Online*. [Online], November 23. Available from: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-11/henry-kissinger-interview-donald-trump-demokratie-usa-angst/komplettansicht>. [Accessed: 14 December 2016].

11. Labor Force Statistics from the Current Population Survey. *United States Department of Labor*. [Online]. Available from: <http://data.bls.gov/timeseries/LNS14000000>. [Accessed: 06 December 2016].

12. LUNTZ, F. (2016) What the Polls Refused to Tell Us. *Time*. November 21, p. 31.

13. National Income and Product Accounts. Gross Domestic Product: Third Quarter 2016 (Second Estimate) Corporate Profits: Third Quarter 2016 (Preliminary Estimate). *Bureau of Economic Analysis. U.S. Department of Commerce*. [Online]. Available from: http://www.bea.gov/newsreleases/national/gdp/2016/gdp3q16_2nd.htm. [Accessed 06 December 2016].

14. SANGER, D., FLEGENHEIMER, M. (2017) In Rocky Hearing, Rex Tillerson Tries to Separate from Trump. *The New York Times*. [Online], January 11. Available from: https://www.nytimes.com/2017/01/11/us/rex-tillerson-confirmation-hearings.html?_r=0. [Accessed: 12 January 2017].

15. DONALD, J. (2016) Trump Foreign Policy Speech. *Trump. Make America Great Again*. [Online], April 27. Available from: <https://www.donaldjtrump.com/press-releases/donald-j.-trump-foreign-policy-speech>. [Accessed: 28 December 2016].

16. Secretary of State Designate Rex Tillerson Senate Confirmation Hearing Opening Statement (2017). *United States Senate Committee on Foreign Relations*. [Online], January 11. Available from: http://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/011117_Tillerson_Opening_Statement.pdf. [Accessed: 12 January 2017].

17. Zbigniew Brzezinski tweets (2017). *Twitter*. [Online], January 11. Available from: <https://mobile.twitter.com/zbign>. [Accessed: 15 January 2017].

Надійшла до редакції

T. Hryshchenko, PhD in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

US PRESIDENTIAL ELECTION 2016 AND THE AMERICAN FOREIGN POLICY STRATEGY

Presidential campaign 2016, given its degree of mutual mistrust and major candidates' profiles, was among the most unusual in the American history. However both H. Clinton and D. Trump managed to formulate quite lucidly their approaches to the national foreign policy strategy. Despite widely spread belief in incompatibility of the platforms of the two leaders competing for the Oval Office, they had a lot of common in their strategic perspectives. Both vehemently argued in favor of America's active world role and shared opinion about the importance of global developments for the wellbeing of common Americans. On the other hand real differences between the strategic paradigms of the two leaders did have place. H. Clinton represented the worldview rooted mainly in her husband's presidential foreign policy, it could be categorized as more proactive version of B. Obama's liberal globalism. On his part D. Trump put forward set of messages that appeared to be a new version of the long standing US global strategy made adaptable to the changed American public moods and the realities of the early 21st century world. Some of his messages sounded like remake of old themes harking back to the times between two World Wars. Yet not clear enough Republican candidate's blueprint contained ideas which could lead to one of the most unconventional and stylistically innovative, if not exotic, presidential international strategies ever known in the American history. Immediate reaction to the election results from Z. Brzezinski and H. Kissinger – two major national authorities in the field of international strategy – supported the presumption about the expectable differences between D. Trump's electoral rhetoric and his steering of the American foreign policy from the White House. However presidential race 2016 left more questions open than answered when the forthcoming national international strategy is concerned. Thus the initial period of D. Trump presidency had all chances to become the time of prolonged and uneasy efforts of America to make its world strategy compatible with the increasingly complex world.

Key words: US foreign policy, international strategy, H. Clinton, D. Trump, Z. Brzezinski, H. Kissinger.